

Prirodopisno - natoroznansko polje.

P e s.

nogi izmed vas, ljubi otroci, rekel bode: psa vidimo vsaki dan, čimur tedaj čitamo o njem? — Nu, le vztrpite malo, morda bode te čitali vender kaj novega, česar še nikoli slišali niste. Čujmo tedaj!

Pes je v rodu z volkom, šakalom in zvito lisico, a vender ni takšen tat in tudi ne takó slabega značaja, kakor njegovi trije sorodniki. On je med vsemi najboljši, a rojakinja njegova lisica je najbolj prekanena in zvita. Pes je svojemu gospodarju najzvestejši prijatelj in mu vdan do smrti, a lisici je in bode vedni sovražnik, če tudi si sta v rôdu. On je ne trpi, nego preganja je kot tatíco in malopridnico. Znana vam je óna basen, ki pripoveduje, kakó je pes, potujoč s petelinom, prijel to premedeno tatíco za

vrat, ko je prišla pod drevó, da bi prevarila petelina. Lisica ostane vse svoje življenje zvita prekanena in divja, a pes, ako pride v dobre roké, mnogo se lahko nauči, posebno lovski in ovčarski pes, še več pa takó imenovani psi kodri. Teta lisica je zmiraj škodljiva, a pes je človeku zeló koristen. On mu čuva hišo in premoženje, večkrat mu je še celó življenje otel. Kadar ga kak neusmiljen gospodar bije in pretepava, liže mu pes roki, ter mu ne vrača nikoli žallega za sramoto.

Vem, da ste užé slišali, kakó je hotel pes gospodarju življenje oteti, in ker tega ni mogel storiti, legel je poleg mrtvega gospodarja in ga stražil. Tudi se je vže dogodilo, da je pes, ko mu je gospodar umrl in bil pokopan, zeló žaloval po svojem gospodarji, šel na pokopališče, legel na grob in ondu gladí poginil.

Pes izpremlja gospodarja na lov, čuva mu na potu njegovo blagó in denarje; izpremlja ovčarja na pašo, mesarja na sejem in v mesnico. — Njega se bojé tatovi in vse take zveri, ki se živé ob mastnej pečenki.

Starim Rimljanom in Grkom je bil pes najmilejša žival. Ker so bili ti narodi pogani, niso poznali pravega Boga, in žrtovali so psa Panu, ki je

bil bog gozdov in njiv, Marsu, ki je bil bog vojske, in Eskulapu, bogu lekarstva. Imeli so namreč to vero, da se rana od pasje sline, to je, ako jo pes večkrat obliže, hitro zaceli. Pes je bil nekdanj, in je še zdaj znamenje in podoba zvestobe in udanosti. Odlične Grke so psi izpremljevali v zборе, kar je značilo svobodo in veliko važnost govorov, držanih v grških zbornicah.

Vzhodnim narodom čuvajo psi hiše in ovce, a drugače se ti narodi ne brigajo dosti za nje; zato so psi po jutrovih deželah zapuščeni in podivjani, ker nimajo pravih gospodarjev. Na Turškem, v malej Aziji in Egiptu so vsi psi brez gospodarja, ker jih Turki ne trpe po hišah. To jim brani njihova vera, po kateri je pes grda, nečista žival. Popotniki pripovedujejo, da imajo psi po turških mestih svoje ulice in gorje tistemu, kateri bi se izgubil v kako drugo. Vsi padejo na-nj, in če se nesnaga hitro ne odnese, kar na kosce ga raztrgajo. Tujega človeka, ki ni Turek, ti psi dobro ločijo od Turka. Ako tujec kupi jesti, prežé vsi vanj in ga izpremljajo do ogla, dalje pa ne, ker ondu užé čakajo drugi iz bližnje ulice. Po noči so ti psi tujcu tudi opasni (nevarni), posebno če gré sam in nima svetilnice v jednej, in dolge palice v drugej roki. Često se primeri, da napadejo psi kacega tujca, in če bi ne prišli Turki na pomoč, raztrgali bi ga.

Še bolj divji nego turški so egiptovski psi. Okolo vsacega egiptovskega mesta, sém ter tja tudi po mestu, je polno razvalin in podrtin nekdanjega mesta. V teh grobljah, večkrat daleč zunaj mesta, stanujejo psi. Vsak ima svojo luknjo, kjer prespi ves dan in še le o mraku se oživé groblje. Vso noč tulijo in lajajo, iskajoč si mrhovine okolo mesta in druge nesnage po mestu. Velika sreča je, da se med temi psi ne pokaže steklina, ki je najhujša pasja bolezen.

Stari Nemci, da-si so znali, da je pes zvesta žival, ker jim čuva hišo in jih izpremlja na lov, vender so imenovali vsako težko ali zlò delo pasje delo.

Grki so imeli svojega triglavega psa, katerega so imenovali Cerberusa. Ta pes je stražil pri vratih podzemskega svetá ter ni nikogar pustil iz njega. Franki, s katerimi so se tudi naši pradedi bojevali, kažnjevali so nekatere hudodelce s tem, da so morali psa nesti do odločenega mu kraja.

Besedo „pes“ vežemo tudi z družimi besedami ter jo potem rabimo za različne izraze. Takó je v prirodoopisu rastlinstva znano zelišče, ki se imenuje pasji peteršilj, ki raste prav pogostoma po grobljah, kraj potov in v plotéh ter je omamno-strupena rastlina. Pasji jezik (*Hundszunge*), ki ima umazano krvavo-rudeče cvéte. Takó so tudi še druge zeli znane pod imenom: pasje grozdíče, pasja pirika, pasji lišajnik i. dr.

V prirodoopisu živalstva nam je znan leteči pes ali kalong, ki se šteje med prhutarje ali pirhpogačice. Znana je tudi pasja muha. Tudi morje ima svojega psa; takó se zove túlenj, ker je po glavi zeló podoben psu, morski pes (*Seehund*). — Težaki ali delavci imenujejo težko ali trudno delo pasje delo, a pičlo, težko zasluženó plačilo — pasje plačilo. Slabo in netečno jed imenujejo ljudjé — pasjo jed, ker psi in mačke dobivajo navadno najslabejšo hrano. Človeku, kateri nikogar ne trpi ter je vsacemu zavíden, pravijo, da je zavíden kakor pes. Tacemu, ki na vsacega godrnja, pravijo, da reži kakor pes. Ljudém, ki živé v sovraštvu in vednem prepiru, pravi se, da se koljejo kakor psi. Takim, ki bi vse radi znali, pravijo: vse bi radi

ovohali kakor pes. A znano vam je, da lovski pes zavoha zajca, a pes prepeličar zavoha prepelico, kakor vam to denašnja podoba kaže.

Psi prepeličarji so izvrstni lovci. Prepelice, jarebice, sljuk in zajcev skoraj ni moči loviti in streljati brez teh psov.

Star logar, ki je imel izvrstnega prepeličarja, pripoveduje, da je k njemu prišel na veselje iz mesta prijatelj sin, ki se je znal bolje s peresom nego li s puško ukvarjati. Mladi gospodič prosi lovca, da bi smel iti na lov. Logar mu rad dovoli, rekoč: „Le idite! samó to vam rečem, da morate dobro streljati, drugače bi vam utegnil pes zameriti. Pisar gre s psom in lov se začne. Pes kmalu najde jarebice, zapodi jih na zapoved, gospodič ustrelí — ali nobena ne pade. Pes čudeč se pogleda mladega lovca, in videlo se mu je, da ni zadovoljen s tem lovecem, ali vender gre še dalje ž njim. Zopet najde jarebice — ali pisar zopet nič ne ustrelí. Zdaj pes zaničljivo pogleda lovca in teče naravnost domóv. In še čez leto in dan, ko je óni gospodič zopet prišel na lov, ni bilo mogoče psa, ki je bil sicer strasten lovec, nagovoriti, da bi šel na polje s tem lovecem skazom.

Ako odprete pratiko, našli bode te v njej naslikanega psa in to od polovice meseca julija do konca avgusta. Ob tem času je namreč velika vročina, in zato imenujejo ljudje te dneve — pasje dneve. Posebno debeli ljudje se bojé teh pasjih dnevor, ker jim je prevroče in se preveč poté, ter si morajo iskati vode, kjer bi se malo okopali in razhladili. Pa tudi taki ljudje, ki niso preveč debeli, pritožujejo se čez vročino, ki vlada o pasjih dnevih.

Psi o tem času lahko stekó, ako nimajo dosti vode za pijačo.

Glejte, otroci ljubi, da ste vender nekaj novega čitali o psu. Zatorej nikarte se nikoli prenagljiti in godrnjati: Kaj bodem to čital, to užé vem, to sem užé davno poprej čital itd.

I. T.

Ptice.

Ptice imajo rudečo toplo krí, dihaajo s pluči, pokrite so s perjem ter nesó jajca, katera s svojo telesno toploto izvalé. Mesto prednjih nog imajo ptice dve kreljuti. Mesto zób imajo rožen kljun. Na nogah ločimo: gorenje in spodnje stegno ter nogo s prsti. Ptice plavarice imajo prste na nogah s plavno kožico zvezane. Plezavci imajo na nogah dva prsta naprej, a dva nazaj obrnena. Take noge so posebno spretné za oprijemanje in plezanje po drevji. Tičja jajca imajo beljak in rumenjak, trda so in v apnenih lupinah. Mnoge ptice si delajo zeló umetelna gnezda, ki je stavijo na visoka drevesa ali skalovje, druge valé jajčeca v zemljo izkopanej jamici. Nekatere ptice nam dajejo dobro, okusno meso, nekatere nas razveseljujejo s svojim prijetnim petjem.

Zatorej, otroci, imejte radi ptičice, katere je Bog ustvaril sebi v čast in slavo, a nam v korist in veselje. Kdor ptičice muči in preganja, tak je hudoben človek ter ni vreden, da ga solnce obsije.